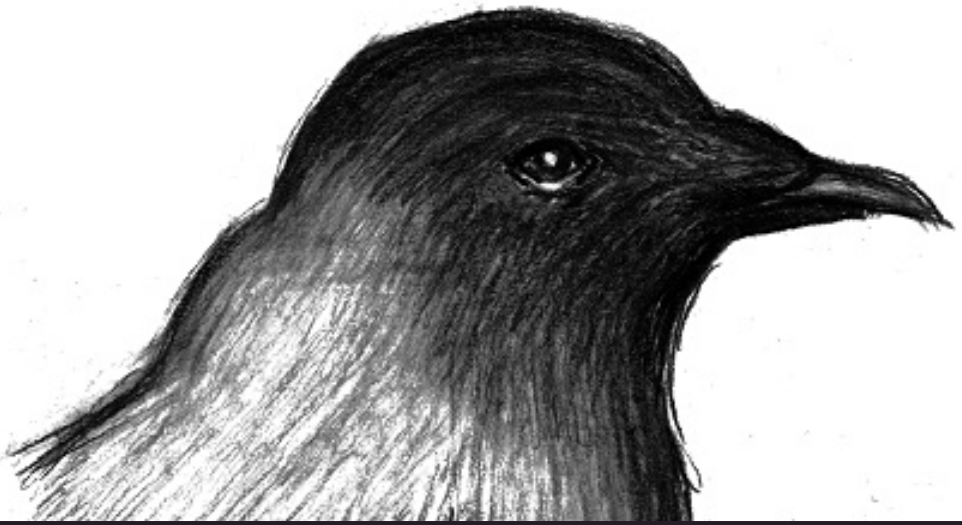

Jasmina Ollikainen

Hiusilehto

Tarina rautakautisesta Suomesta

Jasmina Ollikainen

Hiisilehto

© 2019 Ollikainen, Jasmina

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-0784-5

Henkilöt

Kotosaarelaiset:

Päivikki:	Päähenkilö, kertoja
Mieho:	Päivikin iso, kalastaja
Tuuli:	Päivikin kuollut emo
Vaito:	Päivikin setä
Salme:	Vaiton vaimo
Osmo:	Vaiton ja Salmen poika, Päivikin serkku

Savirantalaiset:

Valvikki:	Päivikin sisko, Jutikan vaimo
Harto:	Savirannan isäntä
Kylli:	Savirannan emäntä
Jutikka:	Harton ja Kyllin vanhin poika
Rahikka:	keskimmäinen poika
Seikko:	nuorin poika
Punaparta:	vanhempi renki
Kuura:	nuorempi renki
Nauris:	orjatyttö
Ano:	Jutikan ja Valvikin poika
Aivi:	vanha emäntä, Harton emo

Hakolalaiset:

Arijoutsu:	Hakolan päällikkö
Lieppo:	Arijoutsin vaimo
Utujoutsu:	Liekon ja Arijoutsin poika
Arimo:	Liekon ja Arijoutsin toinen poika
Rauna:	Liekon ja Arijoutsin tytär
Väinämö:	vanha tietäjä joka asuu päällikön talossa
Ilmatar:	viisas noita
Pekko:	Harton ystävä

Niemen asukkaat:

Ikitiera:	Niemen kylän päällikkö
Ohto:	Ikitieran poika
Urho:	Ikitieran toinen poika

Joitakin sanoja:

Hiisi:	Pyhä lehto
Emo:	vanha nimitys äidistä
Iso:	vanha nimitys isästä
Kyty:	avioimiehen veli
Löttönen:	tuohinen jalkine
Hurme:	veri
Itse:	sielu
Löyly:	henki, hengitys

Tämä Maa, jonka päällä me ihmiset elellemme, on kuin litteä leipä. Sen yllä on kupuna Taivas, jota pitää paikoillaan Maailman Puu kaukana Pohjolan pimeällä seudulla. Niin selitti emo, silloin kun vielä eli. Minä istuin veneen perällä muistelemassa häntä ja hänen sanojaan. Hän oli viisas nainen ja olisin mielelläni vielä keskustellut hänen kanssaan monenlaisista asioista. Nyt hän oli kuitenkin poissa, lähtenyt hämärään Maan aliseen maailmaan. Minä kurotin leukaani veneen laidan yli katsoakseni järven kiiltävää pintaa, joka heijasti Taivaankannen sineä. Kuvajaiseni ilmestyi veden pintaan, mutta kohta airon loiskahdus rikkoi sen. Läheisellä luodolla kasvoi muutama puu, joiden latvukset piirtyivät veden viileään pintaan. Sellaiselta kai näytti Alisessa, minä huokaisin ja nojasin kyynänpäästäni veneen puiseen laitaan. Siellä, missä emo nyt majaili, kasvoivat puutkin toisin päin. Vesi oli ikkuna manan maille, senkin oli emo minulle ja siskolleni kerran kertonut.

Mutta oliko Alinen sittenkään niin hämärä ja pelottava paikka?

Ei ainakaan, jos heijastusta oli uskominen.

Niin tai näin, meidän elävien ihmisten maailmassa keväinen Taivaankansi oli kirkkaan sininen ja pilvetön. Emoa ei minulla enää ollut, mutta onneksi iso oli sentään vielä kanssani. Hän ei Taivaankantta jaksanut katsella vaan keskittyi tavallisiin askareisiinsa. Hän osoitti minulle luodon vierellä jököttäviä kiviä ja sanoi lokkien pesivän niiden suojassa. Minä vai nyökyttelin hajamielisesti. Haistelin tervaista venettä ja katselin ylöspäin ajatuksiini vajonneena.

Iso souti venettä rauhallisin vedoin. Hän ohjasi meidät kaislikon reunaan lähelle Pikkuluotoa. Siihen hän oli verkkonsa eilen jättänyt. Neljä tuohikohoa kellui aaltojen

keikutettavana. Iso ojensi kätensä niitä kohti ja veti verkkoa lähemmäs.

”Päivikki, autathan minua.”

”Kyllä, iso.”

Tartuimme verkkoon ja vedimme sen veneeseen. Kalojen suomet kiittelivät Auringon valon osuessa niihin. Ison kasvoille ilmaantui leveä hymy. Hän sanoi Ahdin vastanneen hänen rukouksiinsa. Ahvenia ja särkiä oli varmasti ainakin kolmekymmentä, lisäksi oli kaksi siikaa ja yksi pieni haukikin. Mikä korea saalis! Siitä sopi olla kiitollinen.

Takanamme häämötti Kotosaari. Kaislat koristivat sen rantaa ja vaaleanvihreän jäkälän täplittämät kalliot suojasivat pieniä talojamme. Siellä me elelimme: Iso ja minä, Vaito-setä ja hänen vaimonsa Salme sekä serkkuni Osmo. Iso ja setä olivat kalastajia, kuten heidän isonsa ennen heitä ja sukumme oli asunut Kotosaarella hyvin, hyvin kauan. Ison isokin oli rakentanut tupansa kallion päälle. Se oli nyt Vaito-setän. Minä ja iso taas asuimme alempana lähellä rantaa, ja yhteinen saunamme sijaitsi mökkimme vieressä.

”Oliko kalaonnea?” Vaito-setä kysyi, kun veneemme karahti rannan hietaan.

”Olihan sitä”, iso myönsi. ”Entä itselläsi?”

”Ei niin kuin sinulla”, Vaito sanoi kurkistettuaan veneemme pohjalle. ”Saamme aterian niistä, kymmenestä kalasta. Mutta eipä niistä ole kuivattavaksi eikä myytäväksi. Toivon huomenna parempaa, luen vahvemman loitsun ja annan kalliimman uhrin.”

”Olet veljeni, me jaamme kalamme”, sanoi iso, joka ryhtyi irrottelemaan kaloja verkosta. Hän istui rannan kivelle, erotteli kalat myytäviin ja syötäviin, eikä hän unohtanut veden väkeäkään. Kahdeksan kalaa sai jäädä rantaveteen ja kolme ahventa lahjoitettiin kotimme haltijalle. Iso kaivoi ne

pyhän pihlajan juurelle, minkä jälkeen hän asetteli verkkonsa kuivumaan talomme seinustalle.

Minun tehtäväni oli sitten lähteä Hakolaan kaloja kauppamaan, joten lähdin matkaan veneellämme. Yksin. Toisilla oli muuta työtä: verkkojen selvittelyä, halkojen hakkuuta ja Osmokin oli päättänyt kokeilla onkivapaansa. Vielä en ollut syönyt muruakaan ja olinkin hieman nälkäinen, niinpä Salme antoi minulle palasen leipää evääksi. Ei minulla ollut huolta ostajista: Hakolan isäntä osti meiltä melkein aina kaiken, mitä vain olimme myymässä.

Soudin Hakolan satamaan. Se oli mutainen lahti, jossa kylän veneet makasivat. Eipä siellä silloin muita ihmisiä näkynyt, lokkeja kylläkin parveili rannassa, varmasti kalanperkeitä syömässä. ”On täällä muitakin kalastajia”, sanoin itselleni puoliääneen. Sitten hyppäsin rannan mustaan mutaan ja käytin kaiken voimani, jotta saisin veneeni vedetyksi peremmälle. Siinä se saisi odottaa, en viipyisi kauaa.

Hakolan kylän paaluaita näkyi koivujen takaa, sillä puiden lehdet olivat vielä kovin pienet. Rannan heinikkokaan ei ollut ennättänyt kasvaa, eihän vielä ollut kesä, mutta päivä oli ihmeen lämmin. Otin kalakorini veneen pohjalta ja lähdin sitten polkua pitkin taivaltamaan, samalla järsin kuivaa leivänpalasta.

Pelloilla ihmiset aloittelivat toukotöitään. Kävelin heidän ohitse katsellen heidän puuhiaan. Osan tunnistin mutta he eivät varmastikaan muistaneet minua. Joskus pienenä tyttönä olin leikkinyt Hakolan tyttöjen kanssa rannassa, kun iso oli tullut kalaa myymään. Niitä ystäviä ei tullut vastaan. Monet olivat tietenkin muuttaneet pois ja menneet naimisiin.

Hakolan kylällä oli päällikkönä Arijoutsiniminen mies. Hänen esivanhempansa olivat aikoja sitten perustaneet maatilansa tälle seudulle. Sitemmin paikalle olivat rakentaneet talonsa monet muutkin. Arijoutsilla maita ja karjaa oli kuitenkin enemmän kuin yhdelläkään toisella

miehellä. Hänen kartanonsa oli kookkain ja sen portin yläpuolella komeili hirven pääkallo. Hiiden hirven kallo, kuka ties. Tai ei kai sentään, eihän sellaista eläintä kukaan ihminen voisi kiinni saada.

Sepän pajasta kuului kilkatusta ja savenvalaja puheli innokkaasti asiakkaansa kanssa. Minä en astioita tai aseita tarvinnut, joten ajattelin suorinta tietä lähteä Arijoutsin vaimoa tapaamaan. Sepän pajaa pidemmälle en kuitenkaan ehtinyt, kun iloinen huudahdus pysäytti minut.

"Tervehdys, Päivikki!" sanoi mies, jonka tunnistin päälliköksi. Hän astui ulos sepän pajasta ja tuli luokseni.

"Hyvää päivää, päällikkö Arijoutsin", sanoin aralla äänellä ja häpesin hieman, etten ollut huomannut hänen mahtavaa hahmoaan heti.

"Kalaa sinulla on", hän sanoi hymyillen. "Kunnollisia ahvenia." Sitten hän sanoi sepälle: "Täällä on Päivikki, kalastaja Miehon tytär. Hänpä myy minulle parhaita isonsa pyydystämiä kaloja."

"Siltä vaikuttaa", seppä sanoi.

Arijoutsin hieroi käsiään yhteen ja sanoi tekevänsä tänään hyviä kauppvoja. Sillä hän tarkoitti uuden uutukaista miekkaansa, jota seppä vielä viimeisteli. Hän oli siitä ilmeisen ylpeä ja kehotti minuakin tulemaan sitä katsomaan. Astuin hänen jäljessään sisälle hämyiseen pajaan jossa tuntui vanha savuinen ja metallinen haju. Keskellä oli ahjo, sen vieressä kiulullinen vettä. Miekka oli kuitenkin jo saanut muotonsa ja seppä tarkisteli kahvan kuvioita. Kaunis ja koristeellinen esine se todella oli. Sen upeasta ulkomuodosta huolimatta oloni yhtäkkiä muuttui aivan kummalliseksi. Suorastaan epämieluisaksi. Tunsin melkein voivani pahoin. Ehkä se johtui raskaasta ilmasta, joka sisällä vallitsi. Katsoin ulos avoimesta ovesta, mutta tunteeni säilyi.

Arijoutsu maksoi miekastaan kolme kiiltävää ketunnahkaa ja sanoi jotakin, mitä en heti ymmärtänyt.

"Etkö kuullut, Päivikki? Tule niin saat maksun kaloistasi. Vaimoni saa laittaa kalat pataan, saadaan niistä hyvä ateriala."

"Kyllä, päällikkö."

Portin läpi päädyimme hiekkaiselle pihalle ja siitä suuren tuvan ovelle. Minä jäin seisomaan lähelle kynnystä ja Arijoutsu kehotti palvelustyttöä huolehtimaan kaloista ja tuomaan minulle tarvitsemiani jauhoja. Ne sain maksuksi, ja niistä Salme leipoi leipiä. Outo oloni oli poissa, mutta kun portin luona käännyin katsomaan vielä päällikön taloa, näin kuinka varis pyrähti lentoon sen katolta ja lensi minua kohti ilkeästi raakkuen.

Pudistelin päätäni. Mitä ihmettä tämä nyt oli? Variksetko minulle halusivat jutella? Yritin unohtaa varikset ja miekat. Tärkeintä oli, että jauhot kulkisivat korissani Kotosaarelle. Mennessäni katselin poutapilviä ja kuuntelin hajamielisesti kylän ääniä. Kohta yllätyin, kun erotin niiden joukosta nimeni: "Päivikki, odota!"

Riemastuin nähdessäni puhujan.

Se oli siskoni Valvikki. Hän juoksi minua kohti ja kyseli, olinko tullut kalaa myymään.

"Kyllä vain, mutta päällikkö Arijoutsu osti kaiken ja minulla on nyt kotiin viemiseksi jauhoja."

"Sepä vahinko", Valvikki sanoi. "Olisit voinut myydä meillekin. Jutikka oli veljineen kalassa eilen, mutta he eivät saaneet yhtä ainuttakaan ahventa." Hän puhui miehestään, joka seisoi hänen takanaan. Heidän seurassaan oli myös orjatyttö, joka piteli sylissään heidän pikkuista Anopoikaansa.

”Tuokaa toki kaloja meillekin ensi kerralla. Saatte hyvän hinnan”, Jutikka sanoi.

”Kerron tuon isolle.”

Sen sanottuani lähdin, sillä minua odotettiin jo.

Olin aina iloinen, kun sain tavata Valvikkia. Minä ja hän ja Osmo olimme viettäneet kaikki lapsuutemme päivät yhdessä, emme koskaan olleet olleet hetkeäkään erossa toisistamme, mutta kaikki oli muuttunut Valvikin mentyä naimisiin. Hänen lähtönsä jälkeen oli Kotosaari tuntunut oudon tyhjältä. Onneksi oli Osmo-serkku sentään tallella, ajattelin. Osmo ei lähtisi maailmalle vaan jatkaisi isonsa ja minun isoni työtä kalastajana. Heitin tyhjän korin veneeseen, jonka työnsin sitten vesille. Vene keikahti kun loikkasin siihen itse, mutta en minä onneksi itseäni ehtinyt kylmässä vedessä kastella. Soudin ripein vedoin veneeni pois satamasta. Kohta olin Kotosaaren rannassa ja sain viedä siskoni terveiset isolle ja muille. Vedin veneen kuivalle hiekalle ja sidoin vielä varmuuden vuoksi sen kiinni koivuun. Ylhäällä oksalla liversi peipponen. Kai se tahtoi ilahduttaa minua, ajattelin mutta rypistin vielä otsaani. Niin outoa kuin se olikin, toi pikkulinnun laulu minulle mieleen variksen ruman raakunnan.

Ilmarinen, ilmojen valtiias, oli toisella mielellä seuraavana aamuna. Hän päätti laittaa viileät tuulet puhaltamaan ja ne toivat tullessaan sadetta. Sininen Taivas peittyi harmaisiin pilviin, tuuli puhkui navakasti ja vettä tihutteli. Ei kesä ollut sittenkään vielä tullut.

Iso kietoutui paksuun palttooseen ja lähti verkkoja koettamaan. Saman teki Vaito-setäkin. Ahti suosi tällä kertaa viimeksi mainittua. Eipä hänkään kummoisia kaloja saanut, mutta riittivät ne sentään ateriaksi. Valvikin väki saisi omansa joskus toiste. Minä ja Osmo keräsimme kokoon kuivimmat puut. Talomme nurkassa oli korillinen kuivaa heinää, jota käytin sytykkeenä. Teimme tulen Vaito-sedän talon tulisijaan, ja kun miehet olivat tuoneet kalat perattuina, Salme jätti kangaspuunsa rauhaan ja ryhtyi keittopuuhiin. Kun ruoka oli valmista, istuimme tulen ääreen. Salme kauhoi padasta kalaa kulhoihimme. Hän haki aitasta vielä oluttakin, mutta ennen kuin kukaan meistä sitä maistoi, kaatoi Salme siitä osan pihlajamme juurelle.

”Ota, Päivikki, enemmän. Sinähän olet laiha kuin lanka. Ei sinua yksikään mies huoli vaimoksi, jos et saa lihaa luidesi ympärille.”

”Eipä ole Päivikki naimisiin menossa, ei ainakaan vielä. Eihän meillä ole varaa myötäjäisiin”, Iso sanoi. ”Valvikille annettiin arvokkaimmat lahjat mukaan. Meillä ei ole mitään liikaa, siispä minulla on Päivikkiä varten muita suunnitelmia.”

Salme katsoi meitä kysyvästi. ”Millaisia suunnitelmia?”

”Päivikki saisi lähteä piiiaksi.”

”Minne?” kysyin varovaisesti.

Iso oli joskus sanonut, että piiaksi lähteminen olisi tarpeellista. Nyt hän oli vakavissaan, mutta minulle hän ei ollut asiastaan puhunut.

"Kyllä monessa talossa tarvitaan ahkeria apulaisia", iso sanoi ja nosti savisen kupin huulilleen. "Löydämme varmasti jonkun sopivan", hän jatkoi nieltyään oluthuikan.

Sen enempää ei asiasta puhuttu, mutta minä sitä hieman mietiskelin. Kaikenlaisia taloja oli. Joissakin piikoja kohdeltiin kiltisti, kuten Arijoutsu varmasti teki. Mutta kaikki eivät olleet kuten hän.

Kun ison verkko seuraavan kerran sitten täyttyi Ahdin antimista, suuntasimme Savirantaan heti. Iso tahtoi viedä tuoreimmat kalansa Valvikin perheelle. Saviranta oli nimensä mukainen: savinen ja upottavan mutainen. Savea tai mutaa, ainakin jalkamme sotkeutuivat liejuun, kun hyppäsimme pois veneestä. Rannassa kasvoi vanhoja kuusia tiheästi, mutta niiden takana sijaitsi Savirannan talo, jossa Valvikki ja Jutikka asuivat. Ei se tietenkään heidän omansa ollut, vaan Jutikan ison, Harton. Tämä taas oli saanut talon perinnöksi omalta isoltaan. Vanhus oli jo aikoja sitten viety pyhään Hiisilehtoon lepäämään, mutta Harton vanha emo, Aivi, eli vielä ja oli varsin hyvävoimainen. Harton vaimo oli nimeltään Kylli ja tämä oli antanut miehelleen kolme poikaa nimiltään Jutikka, Rahikka ja Seikko.

Jutikka oli vanhin ja siksi talon tuleva isäntä. Kaksi vuodenvieroa sitten hän oli saanut siskostani emännän ja nyt heillä oli yksi poika, Ano. Sellaista avioliittoa oli ihmetelty Hakolassa, olihan epätavallista, että Jutikan kaltainen mies valitsi itselleen vaimoksi köyhän kalastajan tyttären kun Hakolakin oli nuoria neitoja täynnä. Niin siinä kuitenkin oli käynyt. Kerran Jutikka oli kalassa käydessään sattunut soutamaan saaremme ohi. Hän oli tavannut siskoni rannassa eikä aikaakaan kun avioliitosta sovittiin. Täällä Savirannassa oli juhlistu häitä ja Valvikki oli ollut kaunis morsian, mihin vaikutti sekin, että hän oli saanut mukaansa

parhaimmat emon vanhoista vaatteista ja koruistakin useimmat. Työnteko ja pikku Ano olivat kuitenkin tehneet hänestä väsyneen näköisen, minkä olin huomannut jo viimeksi hänet tavatessani. Silti hän aina hymyili, niin nytkin.

”Iso ja Päivikki!” hän sanoi ja heilutti kättään tervehdykseksi.

Kävelimme rannasta polkua pitkin taloa kohti. Sen edustalla Valvikki seisoj anoppinsa kanssa. Ano nukkui sikeästi pärekorissa, eikä antanut meidän häiritä itseään. Valvikki halasi minua ja isoa ja kurkisti tuomaamme koriin. ”Ihanaa. Noista teemme herkullisen aterian.” Kyllikin näytti ilostuneelta.

Kalat vaihtuivat olueen. ”Nyt ei meitä jano vaivaa”, sanoi iso. ”Tervehdys, Harto!” Hän jatkoi huomattuaan, että talon isäntäkin ilmestyi nurkan takaa seuranaan Seikko sekä eräs talon renki. Iso ryhtyi kehumään Kyllin tekemää olutta. ”Vaimollasi on taito hallussaan.”

Isäntä nyökkäsi ja sanoi juoman olevan sitä vahvempaa ja hienompaa lajia. Hän oli poikiensa kanssa ollut hakkaamassa halkoja ja käski näitä laittaa tulen keittokatokseen. ”Kyllin olut on parempaa kuin mikään muu. Ja sitä onkin tarjolla toukojuhliissa. Tulkaa silloin taas luoksemme.”

Iso kiitti kutsusta ja sanoi veljensäkin varmasti tulevan vaimonsa ja poikansa kanssa.

Jatkoimme matkaamme. Kotiin emme heti kuitenkaan lähteneet. Kaikkia kaloja ei iso ollut antanut Kyllille.

”Mitä me näille teemme?” kysyin.

”Viemme Tuuli-emollesi”, hän sanoi. ”Hiiteen.”

Niin tietenkin! Muistolahjaksi, uhriksi hänelle. Ei sitä saanut unohtaa. Muistelinkin, että siitä oli kahdeksan vuotta kun emo oli meidät jättänyt. Hän oli silloin keväällä, jättäen sulettua,

alkanut sairastella, eikä mikään loitsu tai rohto häntä auttanut. Sitten, eräänä aamuna hieman ennen toukojuhlaa, hän ei enää herännyt. Minä olin silloin vain pieni tyttö, mutta muistin kyllä edelleen millainen emo oli ollut: Paksut vaaleat hiukset, harmaat silmät ja hän hymyili usein ja nauroi meille lapsille. Hän oli ollut sellainen kuin Valvikki oli nyt.

Hiisi oli henkien koti, vainajien leposija. Sillä oli yhteys sekä Yliseen että Aliseen. Se oli pyhä, eikä sitä saanut loukata tai häiritä. Kapea polku leveni Hakolan kohdalla ja kapeni jälleen, kun lähestyimme risuaidan rajaamaa metsikköä.

Aidan jälkeen alkoi kuusikko, joka vaihtui peremmällä koivuiksi ja muiksi lehtipuiksi. Tiheää se oli, sillä Hiidestä ei milloinkaan kaadettu puita. Ne kaikki olivat pyhiä. Kuusten kuolleet alaoksat raapivat poskiani. Ylemmillä oksilla kasvoi naavaa, mutta kuusten juurella maa oli mustaa ja kasvitonta. Kuollutta. Vain muutama oravan järsimä käpy makasi polulla, joka johti ryteikön läpi metsäaukiolle. Edessäni näin lammen ja sen rannalla ison kiven, jolla uhreja toimitettiin. Uhrilähde, uhrikivi. Siinä ne olivat. Toisella puolella lampea oli kallion seinämä. Sitä ei kannattaisi lähteä kiipeämään, muistin ison minulle sanoneen kauan sitten. Putoaisin ja satuttaisin itseni tai molskahtaisin lampeen.

Ison ei tarvinnut muistuttaa minua kiipeilyn vaaroista, enhän ollut tullut kiipeilemään. Minulla oli tärkeämpää ajattelemista tällä kertaa. Aurinko paistoi Lehtoon kirkkaana, vielä sen valo tännekin pääsi, kun puissa ei ollut lehtiä, silmut vain. Iso lähestyi uhrilähdettä vakavan näköisenä. Hän otti viimeiset kalat koristaan, viskasi ne lampeen ja kaatoi perään vielä tilkan olutta. Hän mutisi jotakin, ehkä loitsun tai rukouksen, ja jäi tuijottamaan lammen tummaa, punertavaa, vettä. En kuullut mitä hän sanoi, mutta tiesin hänen puhuvan emolleni ja hänen silmissään näkyi kaipaus. Se kaipaus oli syvää kuin lähteen kylmä vesi.

Eletään rautakauden Suomessa. Nuori Päivikki, köyhän kalastajan tytär, päätyy piiiaksi isosiskonsa uuden perheen luokse. Kohta alkaa tapahtua kummia. Enteitä on kaikkialla. Linnut puhuvat. Vainajat puhuvat. Ne tuovat varoituksia jostakin hyvin pahasta. Päivikin on opittava käyttämään kykyjään ja pelastettava yhteisönsä verikoston kierteeltä.

9 789528 007845

BoDTM
BOOKS on DEMAND

www.bod.fi